

Annejet van der Zijl is bijzonder bekend geworden vanwege haar roman *Sonny Boy*, die in 2004 verscheen en ook verfilmd is (2011). Hier verscheen in 2006 een Suriboek-versie, die zeer betaalbaar was voor studenten en gretig aftrek vond, hoewel Surinaamse schrijvers wel kritiek hadden over deze goedkope import vanuit de overkant van de oceaan. Zowel in Suriname als in Nederland is het boek bijzonder goed onthaald. Het is een bewogen verhaal over een jonge man, Waldemar Nods, van Surinaamse afkomst, die naar Nederland vertrok, daar ging inwonen bij een hospita en een relatie met haar kreeg. Ze scheidde van haar man en samen met Waldemar kreeg ze een zontje, Waldy, ook wel Sonny boy genoemd. Nadat het paar in de Tweede Wereldoorlog in het verzet ging, werden ze opgepakt en in concentratiekampen opgesloten. Waldemar wist te vluchten, maar heeft het niet gered. Hij werd neergeschoten aan de vloedlijn van de Oostzee in 1945. Aan de hand van bronnen heeft Van der Zijl de puzzelstukjes van Waldemar Nods' leven aan elkaar gelegd tot een verhaal. In de Suriboek-versie van 2006 en in de luxe-uitvoering van 2009 is een kleine novelle over plantage *De Dageraad* ingevoegd, die nu los verschenen is.

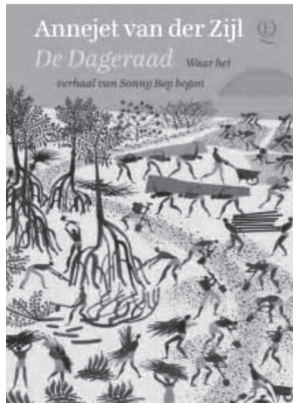
*De Dageraad* gaat over de geschiedenis die voorafging aan het bestaan van Waldemar Nods: een kleine genealogische zoektocht naar zijn voorouders. Van der Zijl vertelt over het ontstaan van de plantage 'Dageraad' aan de Motkreek, die was aangelegd door Willem Hendrik van Ommeren, aangekomen in Suriname in 1773 met het schip de Resolutie. Met meerdere broers kwam deze jongeman uit Brabant, nadat de bezittingen van zijn vader waren verbeurdverklaard wegens een fraudezaak, naar Suriname. Hij werkte zich op tot administrateur van twaalf plantages, wat aardig wat opleverde. Hij kocht twee panden aan de Gravenstraat en de suikerplantage Pietersburg aan de Cottica. Ook verkreeg hij een stuk land aan de Motkreek, dat toen nog niet was ontgonnen. In 1789 verhuisde hij de bevolking van Pietersburg naar de Motkreek en liet daar de slaven het stuk moeras omzetten in vruchtbare grond voor een katoenplantage. Het stuk land werd ingepolderd en vervolgens bouwden de slaven er

een plantagewoning. Het eerste slavenkind dat er werd geboren, noemde de meester Aurora, de roze-vingerige dageraad. Enkele jaren later vergrootte hij zijn bezit met de nieuw aangelegde plantage De Dankbaarheid, die samen met het vorige land 1115 akkers besloeg. Er was zelfs een bakstenen brug over de Motkreek, zodat je naar plantage Zeezicht aan de overkant kon lopen. 'Van Omroe' werd zo een van de grotere slaveneigenaars in Suriname. Hij trouwde met de weduwe Anna Catharina Thomas, die al twee kinderen had. Ook politiek deed hij het goed. Na aanvankelijk te zijn benoemd in de Raad van Civiele Justitie, kreeg hij enkele jaren later een post in het Hof van Politie en Criminele Justitie, te vergelijken met de huidige Assemblee. In de studie van Marten Schalkwijk naar de elite in Suriname, staat op de lijst van rijkste planters Van Ommeren op de tiende plaats, van de vijftig in totaal (zie p. 158, *The Colonial State in the Caribbean*, 2010). Dat betekent dat hij inderdaad zeer succesvol was in economisch opzicht. Van der Zijl stopt de Joden een beetje weg en onderschat hun rol in het plantagegebeuren. Wel was het inderdaad zo dat die lang geen bestuurlijke functies mochten bekleden. In 1849 nam de laatste eigenaar van de plantages, Salomon Soesman, het roer over,



De Motkreek vanuit de Commewijnerivier naar de zee, omcirkeld.

## De Dageraad



maar de verschuivingen van de modderbanken, wat een natuurlijk, zich herhalend verschijnsel is, betekende het einde van de katoenondernemingen aan zee. De gronden spoelden weg, ondanks dat de slaven zich tot het laatst hebben ingezet om de plantages tegen het wassende water te beschermen. Soesman was waarschijnlijk de vader van een kind van Prinzes, de dochter van Aurora. Op 22 juni 1857 werd het mulattenmeisje Minnie gemanumiteerd. Haar slavennaam veranderde in 'Mietje' en als achternaam koos ze 'Nods'. Een oudere broer kreeg als familienaam Helling, en haar moeder en een andere broer en zus Vreeswijk. Zo ging dat in die tijd. Als beroep vulde Mietje huisbediende in.

In het boekje haalt Van der Zijl enkele stukken aan uit andere historische werken, primaire bronnen. Het problematische is, dat ze citeert uit passages die in tijdsspanne variëren van 1796 (het ooggetuigenverslag van John Gabriel Stedman), via 1839 uit het boek van Benoit *Reize naar Suriname*, tot aan *Hoe de tijden veranderen, het relaas van een lange plantagecarrière* van de gekleurde plantagedirecteur Bartelink, dat in 1916 uitkwam. Door de herschrijving van de geschiedenis

is die inmiddels wel op dusdanige wijze herijkt, dat duidelijk is geworden uit onderzoek dat door de lange periode van slavernij (1651-1863) er veel veranderingen hebben plaatsgevonden. Dat kan in zo'n klein boekje natuurlijk niet tot uiting komen. Dat was ook niet de bedoeling van de schrijfster, maar het geeft wel een vertekend beeld. Inconsequenties zijn dan onvermijdelijk. Zo schrijft de auteur op p. 55 dat de naakte negers de tentboten naar de plantages roeiden, terwijl ze eerder aangaf dat deze gekleed waren in witte uniformen.

Toch is het raadzam, ik zeg het weer, voor schrijvers uit Nederland die geen Surinaamse wortels hebben, om hun werk even kritisch te laten doornemen door iemand met geschiedenis als specialiteit. Het is jammer als er allerlei fouten in zo'n prachtig werkje sluipen, dat toch de pretentie heeft een historisch verslag te geven en dat dus geen fictieve novelle is. Daarin kun je met je fantasie op de loop. Maar hier kan dat niet. Het is een prachtig uitgevoerd boekje van 80 pagina's met sprekende illustraties van Sylvia Weve. Maar ook hier een historische fout: prikkeldraad werd pas vanaf 1873 toegepast. Toen was de slavernij al afgeschaft.

'Het begon allemaal bij de zee, waar het wit van de katoenpluizen helder afstak tegen het blauw van de oceaan en de zwarte armen die ze plukten', zo luidt de eerste zin van dit mooie kleine boekje. Annejet van der Zijl maakte dezelfde fout als ik toen ik in 1981 voor het eerst in Suriname kwam: denken dat je aan de Surinaamse kust een blauwe Caribische zee zult waarnemen, in plaats van de modderbanken die gevormd zijn uit het slib afkomstig van de machtige rivier de Amazone, die door de golfstroom hier weer en weer aan de kust afgezet is en waardoor die zo ontzettend vruchtbaar. Ik ben toen gaan kijken naar de zee en zag tijdens het eb tij de uitgestrekte vlakte van bruine natte grond. Van der Zijl heeft Weg naar Zee niet afgereden.

[Hilde Neus]

Annejet van der Zijl, *De dageraad*, Amsterdam: EM. Querido's Uitgeverij BV, 2017  
ISBN 978 90 214 0613 8

## Dagrati! Dagrati!

Een heel ander boek met min of meer dezelfde titel is *Dagrati! Dagrati!*. De ondertitel is 'Verovering van de Dageraad' en het gaat om een toneelstuk geschreven door Edgar Cairo. Het motto is: 'Aan allen die in vrede, vrijheid, vriendschap en ... bovenal menselijke geloven.' Ook dit boekje heeft een historische achtergrond, wel gebaseerd op een heel ander verhaal. In 1763 organiseerden de slaven onder leiding van Coffy een opstand in de Berbice in Guyana (toen nog onder Nederlands bewind). Aanvankelijk werd er met de plantagemeesters onderhandeld, maar deze wilden slechts tijd rekken. Ondertussen haalden ze 100 man versterking uit Suriname en St. Eustatius, die de opstand op bloedige wijze neersloeg. Maar ook onderlinge verdeeldheid onder de leiders Coffy, Accra en Atta op de plantage Dageraad speelde een rol in hun ondergang. De guerrilla tegen

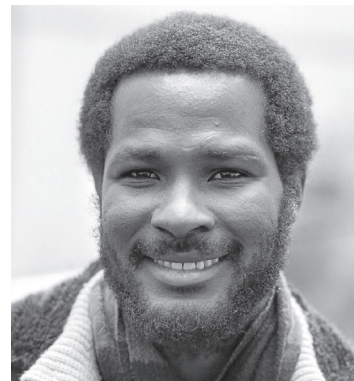
het Nederlandse gezag onder leiding van gouverneur Van Hoogenheim is opgetekend en de verslagen van de onderhandelingen tussen de blanken -die zich hadden teruggetrokken op de Brandwacht- en de opstandige negers zijn bewaard gebleven. Ze zijn deels afgedrukt in *Suriname: Spiegel der vaderlandse kooplieden* van Lichtveld en Voorhoeve (Den Haag: Nijhoff, 1980). Volgens dit verslag bracht diplomatieke argeloosheid Coffy ten val. Ook maakte Cairo gebruik van het boek *Geschiedenis van de koloniën Essequibo, Demerary en Berbice* van P.M. Netscher (1888)

In Cairo's versie is Jaba het symbool voor de gewonnen vrijheid. Maar door de dood van haar man Coffy raakt zij onbeschermd. Accra verkracht haar en Atta maakt haar blind. Toch is zij de toekomst, geleid door de bonu-uma Srenkumani, die het evenbeeld is van het volk dat de diverse leiders door de tijd ziet komen en gaan. De auteur laat

allerlei vormen van slavernijverzet zien in dit drama. De archiefstukken zijn opgemaakt door de blanke overheersers, het perspectief ligt bij hen. Maar Cairo schreef een postkoloniaal stuk waarin hij de stem van de onderdrukte (*the subaltern*) hoorbaar maakt. Deze methode fungeert als een soort herschrijving van de geschiedenis. In de inleiding schetst Cairo de loop van de gebeurtenissen naar de opstand toe. 'In dit toneelstuk pleegt Coffy -om dramatische redenen- op een meer door de negers gehanteerde wijze zelfmoord. Atta is degene die hem daartoe dwingt. Accra wordt tot slaaf gemaakt van de nieuwe leiders. In het stuk sterft Accra door zelfmoord. Hij brengt zichzelf om, gedwongen door de omstandigheden. Dus toch 'naar waarheid, want in werkelijkheid wordt hij door de kolonialen geëxecuteerd.' Uit dit citaat (p. 19) blijkt wel hoe Cairo omging met de officiële geschiedschrijving en hoe hij die naar zijn hand zette: vanwege theatrale

trucjes (om dramatische redenen), als wel vanwege de herinterpretatie van de geschiedenis: dus toch naar waarheid! In het toneelstuk wil hij 'iets van de koloniale ervaring voelen van de zijde van de negers. Ook een stukje zwartemans waarheid. De echte waarheid schuilt ergens in het historische midden...' (p. 22).

Hoe historici hiermee omgaan, is de vraag. Wel is het mooi om te zien hoe de auteur de realiteit naar zijn hand zet na een periode van nationalisme, en net na de militaire coup in Suriname. Met zijn versie trekt Cairo de geschiedenis de hedendaagse samenleving in en geeft hij aan dat er niets wezenlijks is veranderd. Mati verraden elkaar nog steeds, er zijn nog steeds vrouwen die slachtoffer worden van mannelijk geweld, maar er zijn ook vrouwen die uitstijgen boven het gemiddelde en haast een mythische status krijgen en eigenzinnig hun weg volgen. Jaba zegt op het einde:



Edgar Cairo

'Verdeeldheid is het gif dat ons blind heeft gemaakt'. Srenkumani trekt haar mee met de woorden: 'Treur niet over de Dageraad van ons geluk! [...] De vlam van hoop zal onze ziel z'n oog verlichten. Kom, dochter van de strijderssoogst...'

[Hilde Neus]

Edgar Cairo, *Dagrati! Dagrati! Verovering van de Dageraad!* Haarlem: Uitgeverij Zuid, 1984  
ISBN 90 6773 003 3

## NAKS opent documentatiecentrum

Vanaf haar oprichting, op 4 mei 1947, heeft NAKS de ontwikkeling van de artistieke en culturele tradities van Afro-Surinamers bevorderd. Belangrijke pijlers voor deze ontwikkelingen waren het versterken van het zelfrespect, het zelfvertrouwen en het nationaal bewustzijn en het verbeteren van de sociaal-economische positie van de lage- en middenstandsklassen in en rondom de hoofdstad Paramaribo. Van een kleine sporverening is NAKS uitgegroeid tot hét Afro-Surinaamse cultureel centrum van Suriname voor kunst, cultuur, wetenschap en gemeenschapswelzijn. Het is de grootste organisatie voor vormgeving en ontwikkeling van het immaterieel erfgoed van een belangrijk deel van de Surinaamse cultuur. Er wordt samengewerkt met alle andere organisaties op dit gebied, ook van andere culturen en vrijwel alle Afro-Surinaamse organisaties die nu bestaan zijn direct of indirect voortgekomen en/of gestimuleerd door NAKS.

De missie van NAKS is, dat deze organisatie zich inzet voor de verhoging van het sociaal-cultureel bewustzijn in relatie tot duurzame ontwikkeling van Surinamers in het algemeen en van de Afro-Surinamers in het bijzonder; ze draagt ertoe bij dat Surinamers, met name Afro-Surinamers, zich bewust zijn van hun 'roots', trots zijn op de eigen cultuur en deze op waardige wijze uitdragen. De vereniging werkt in partnerschap met de Surinaamse overheid en nationale en internationale sociaal-culturele organisaties. Ze is innovatief, flexibel en professioneel en levert culturele producten en diensten van een hoogstaand niveau.

Ze maakt gebruik van een netwerk van

bestaande Afro-Surinaamse en niet Afro-Surinaamse organisaties, overheidsinstanties, de universiteit middels structurele en ad-hocsamenwerkingsverbanden. Een bekend initiatief van NAKS is het kawina-kaskawifestival, dat periodiek wordt georganiseerd. Een ander product van NAKS is de samenwerking via de Ala Kondre Dron. Dit initiatief werd genomen door wijlen Henk Tjon en wordt voortgezet door Wilgo Baarn, waarbij drummers, zangers en dansers van verschillende Surinaamse etnische groepen gezamenlijk optreden. Dit is zeker een meesterstuk waarbij integratie voorop staat. Ook heeft NAKS diverse malen de zogenaamde Prodwaka en Prodo Spikri georganiseerd, wat eveneens op multi-etnische culturele basis is geschoeid.

NAKS streeft (visie) naar een land waarin elke burger trots is op de eigen cultuur, waar de diverse bevolkingsgroepen elkaars cultuur respecteren en waarderen en waar een ieder in vrijheid en openheid de eigen cultuur kan beleven

De huidige voorzitter van NAKS is Siegmien Power-Staphorst. Zij is sinds 1995 in het bestuur van NAKS. Binnen NAKS was zij voornamelijk belast met het schrijven en begeleiden van projectaanvragen. Bij het verscheiden van de voorzitter, de legendarische Elfriede Baarn-Dijksteel, in januari 2010 nam zij het roer over, eerst als waarnemend voorzitter en in juli 2010 werd zij gekozen tot voorzitter. (Bron: <http://nakssuriname.com>)

Op 4 mei 2017 is een lang gekoesterde wens van deze culturele organisatie in vervulling gegaan: de opening van een documentatiecentrum. Tijdens de opening hield de taalkundige Hein Eersel het openingswoord. Volgens hem houdt een documentatiecentrum in: een centrum voor informatie en studie dat staat en valt met het gebruik ervan door eenieder. Het is volgens Eersel een plicht om inhoud te geven aan het documentatie-, informatie- en studiecentrum door het uit te bouwen en het vooral te gebruiken. Tijdens zijn toespraak ging hij in op de vraag: wat is cultuur en wat de Afro-Surinaamse cultuur?

Eersel stelt dat waar mensen bij elkaar komen en vooral blijven, cultuur ontstaat. Cultuur is in zekere zin het antwoord

op de omstandigheden en de situatie waarin mensen zich bevinden. Omstreeks 1650 kwamen de eerste Afrikanen in ons land en sinds toen begon de Afro-Surinaamse cultuur. Cultuur is wat we samen maken, denken en doen, met allerlei elementen. De Afrikanen gebruikten Afrikaanse elementen, Europese elementen en elementen die ze in Suriname aantroffen, in sommige aspecten meer of minder van de streek van herkomst van die elementen. We hebben dus Afrika, Amerika en Europa, of beter West-Afrika, het noordelijke deel van Zuid-Amerika en West-Europa, of enger Ghana, Suriname en Nederland. 'Maar dit laatste is niet juist', vindt Eersel. Volgens hem kunnen de elementen van verschillende streken komen, maar het geheel is samenhangend en uniek. De elementen krijgen een nieuwe plaats, een nieuwe betekenis en een nieuwe

functie in het geheel. 'Dat is in alle culturen in de wereld zo', aldus de gerespecteerde taalkundige.

Hij stelt verder dat cultuur alles omvat: onze geschiedenis, onze talen (bv. de *odo*), onze spiritualiteit en de daaruit afgeleide leefregels en sancties (ethiek, trefu, kaseri, fyofyo, kunu), ons gedrag en beleefdheidsregels, onze sociale organisatie (famiri, bere, verenigingen), onze economische organisatie (kasmoni, maar ook ambachten en beroepen), onze culinaire cultuur, kleding, enzovoorts.

Eersel meent dat dit alles van belang is, omdat 'we willen weten wie en wat we echt zijn en waarom en hoe we bepaalde dingen doen. "Ken uzelf", zei men in de oudheid. Maar daarbij moeten we met eigen ogen kijken naar onszelf en niet met een geleende bril, met eigen woorden erover praten en niet met de mond van de buitenstander.'

Tot slot eindigde Eersel zijn toespraak met een waarschuwing: 'Johanna Schouten-Elsenhout waarschuwt ons daarvoor in haar gedicht met de woorden: "Mi e luku na ini mi eygi spikri". En dan, we moeten verder werken aan onze eigen culturele ontwikkeling: behoud, vernieuwing, verfijning en verrijking.'

Een documentatiecentrum kan volgens Eersel helpen op die soms lastige zoektocht naar onszelf, en ons leiden in onze culturele ontwikkeling.

(U kunt de complete toespraak van de heer Hein Eersel nalezen op <http://nakssuriname.com>)

[Jerry Dewnarain]